

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica XIII (2013)

Anna Pobóg-Lenartowicz

Uniwersytet Opolski

Elity czternastowiecznego Opola

Elites of the 14th-century Opole

Abstract

For the purpose of this article, the term “elite” is defined as “a category of people who are of utmost importance in a particular community, influence the authorities and shape social attitudes”. In the case of a 14th-century town, like Opole, three primary groups that can be treated as elite are distinguished: the clergy, the dukes, and the burghers. According to the estimation of the author of the article, the town elite consisted of about 250 people, which was 10% of the then number of citizens (according to Prof. W. Dzięwulski, Opole was at that time inhabited by 2000–2500 people). The most numerous and certainly most elitist group – from our contemporary point of view – were the clergy. They constituted almost 70% of the abovementioned elite (about 160 people). The largest group was constituted by the members of the collegiate church of Opole, and the most vivid were the archdeacons of Opole. The latter included bishops, abbots, and prominent professors from different European countries (including France, Italy, England, Aragon, the Holy Roman Empire, and Bohemia). There were also monks from the two monasteries in Opole – Dominican and Franciscan.

When it comes to the 14th-century dukes, the group consisted of about 70 people. There were representatives of the families that had been connected with the Opole court since the 13th century as well as those who started their clerical careers in the 14th century.

Finally, there are the burghers who started plying their political role as the last. The first Opole mayor Nicholas appeared in the sources in 1258. Since the middle of 1270s, burghers appeared around the dukes of Opole, however, only two lists of lay judges and skeletal lists of the town council from the 14th century were preserved. Opole was a settlement in which the authority of a hereditary mayor lasted relatively long, until the beginning of the 15th century. It was the result of a strong ducal authority which was not difficult to achieve in a small town as Opole. The analysis of the constitution of the Opole town council and lay judges until the middle of the 16th century indicates that the city was ruled by butchers and cloth makers. Many of them were related with one other.

To sum up, it needs to be stated that medieval Opole was an attractive place for many newcomers. These were mainly people from Lower Silesia, especially the nearby settlements: Nysa, Otmuchowa, Grodkowa, as well as from more distant areas such as the Lesser and Greater Poland. There were also foreigners from different European countries. As the time passed, Opole rulers were more and more frequently accompanied by the local people, especially

court clerks and chancery staff. It also needs to be bore in mind that some of the citizens of Opole made careers in other cities, where they achieved high posts and status.

Key words: Opole, clergy, burghers, elite, power

Stwierdzić trzeba na wstępie, że dzieje średniowiecznego Opola nie doczekały się – jak do tej pory – odpowiedniego opracowania. W chwili obecnej dysponujemy wprawdzie trzema monografiami tego miasta – z trzech różnych epok¹ – ale żadna z nich nie poświęca czasom średniowiecznym zbyt wiele miejsca². Podobną sytuację mamy w przypadku badań prozopograficznych. Dysponujemy wprawdzie opracowaniem D. Veldtrupa³, ale każdy, kto miał okazję korzystać z tego studium prozopograficznego wie, że jest to dopiero punkt wyjścia do dalszych badań, pomijając już fakt, że wiele ustaleń tego badacza wymaga weryfikacji. Trochę lepiej wygląda ten problem dla wieku XIII, mamy tu do dyspozycji opracowanie M. Cetwińskiego⁴ wraz z jego dopowiedzeniami⁵, jest monografia kancelarii książąt opolskich M.L. Wójcika⁶, swoich obszernych biografii doczekali się najwybitniejsi władcy opolscy tego okresu: Władysław I⁷ i Bolesław I⁸. Wynika to oczywiście z faktu, że do początku

¹ Mam tu na myśli opracowanie Franza Idzikowskiego z lat sześćdziesiątych XIX wieku (F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt Oppeln*, Oppeln 1863; zob. też polskie wydanie: F. Idzikowski, *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, red. S. Baldy, tłum. A. Skoberla, Opole 2002), o 100 lat późniejszą monografię Dziewulskiego i innych (*Opole: monografia miasta*, red. W. Dziewulski, F. Hawranek, Opole 1975) oraz wydaną w 2011 roku monografię miasta (*Opole: dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011), którą trudno nazwać opracowaniem naukowym.

² Na ten temat szerzej: A. Pobóg-Lenartowicz, *Stan badań nad dziejami średniowiecznego Opola*, [w:] *Opole na przestrzeni wieków. Historiografia wobec nowych metod badania dziejów miasta*, red. B. Linek, K. Tarka, Opole 2008, s. 27–35.

³ D. Veldtrup, *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*, Berlin 1995.

⁴ M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie do końca XIII wieku. Pochodzenie – gospodarka – polityka*, Wrocław 1980; tenże, *Rycerstwo śląskie do końca XIII wieku. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982.

⁵ Zob. chociażby: A. Bogucki, *Termin miles w źródłach śląskich w XIII i XVI wieku*, [w:] *Spółczesność Polski średniowiecznej*, red. S.K. Kuczyński, t. 1, Warszawa 1981, s. 222–263; tenże, *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1984, t. 36, z. 1, s. 1–27; tenże, *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII wieku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1985, z. 4, s. 471–489 (i inne prace tego autora); J. Mularczyk, *O urzędach i urzędnikach śląskich XIII wieku*, tamże, 1983, z. 2, s. 153–172; tenże, *Z rozważań nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku* (Acta Universitatis Wratislaviensis, 1163. Historia 82), Wrocław 1991, s. 3–50 (i inne prace tego autora); R. Żerelik, *Biogramy rycerstwa śląskiego. Uzupelnienia*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1989, z. 3, s. 459–473.

⁶ M.L. Wójcik, *Dokumenty i kancelarie książąt opolsko-raciborskich do początków XIV wieku*, Wrocław 1999.

⁷ W. Dominiak, *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225–1281)*, Racibórz 2009.

⁸ A. Grabowska, „Książę opolski Bolesław I (ok. 1254/1256–1313)”, praca doktorska napisana na Wydziale Historyczno-Pedagogicznym Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012.

XIV wieku badacze dysponują niemalże pełnym kompletem drukowanych źródeł⁹, dla okresu późniejszego – są one rozproszone, a ich liczba znacznie wzrasta. Tak naprawdę jedynym opracowaniem prozopograficznym dotyczącym interesującego nas tu okresu jest praca J. Sperki na temat otoczenia społecznego Władysława Opolczyka¹⁰, która – w przypadku omawianego tu tematu – może być wykorzystana tylko częściowo. Niniejszy artykuł jest więc raczej pierwszą próbą odpowiedzi na pytanie dotyczące elit czternastowiecznego Opolu, próbą, która będzie wymagała dalszych pogłębionych badań i analiz.

Z powodów ograniczonych ram objętościowych tego artykułu nie będę tu podawać szczegółowej definicji terminu „elita”. Jest sporo literatury na ten temat, nie tylko historycznej, ale także socjologicznej. Na potrzeby niniejszych rozważań przyjąłabym najbardziej oczywiste znaczenie tego terminu, a więc pojmuję elitę jako: kategorię osób, mającą największe znaczenie w danej zbiorowości, wpływającą na władzę oraz kształtującą postawy społeczne. W przypadku średniowiecznego miasta, takiego jak Opole, możemy wskazać trzy zasadnicze zbiorowości, które można uznać za elitę: środowisko kościelne, książęce oraz miejskie.

Jeśli chodzi o środowisko kościelne, to w XIV wieku w Opolu mamy do czynienia z trzema skupiskami duchownych: kolegiatą pw. św. Krzyża (fundowaną w latach trzydziestych XIII w.)¹¹, w tym czasie dysponującą 12 prebendami, oraz klasztorami franciszkanów i dominikanów. Ten pierwszy powstał w połowie XIII wieku¹², drugi pod koniec tego stulecia¹³. Trzeba dodać, że wszystkie te trzy fundacje kościelne były dziełem książąt opolskich¹⁴.

Gdy mówimy o środowisku książęcym, to należy przypomnieć, że Opole stało się miastem stołecznym za panowania księcia Kazimierza I opolskiego, w drugiej

---

⁹ Mam tu na myśli *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, red. K. Maleczyński, A. Skowrońska, t. 1–3, Wrocław 1956–1964; *Schlesisches Urkundenbuch*, Bd. 1, wyd. H. Appelt, Wien-Köln-Graz 1963–1971; Bd. 2–6, wyd. W. Irgang, Köln-Wien 1977–1998 (dalej cytujemy: SUB).

¹⁰ J. Sperka, *Otoczenie Władysława Opolczyka 1370–1401: studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*, Katowice 2006.

¹¹ E. Schramek, *Das Kollegiatstift zum heilig. Kreuz in Oppeln zugleich Geschichte der katholischen Pfarrkirche zum heiligen Kreuz in Oppeln*, Oppeln 1916; R. Nieszwiec, *Kapituła kolegiacka w Opolu w okresie rządów Habsburgów 1532–1741*, Opole 2006.

¹² E. Frankiewicz, „Franciszkanie opolscy 1248–1948”, maszynopis w Instytucie Historii UO; G. Wąs, *Klasztory franciszkańskie w miastach śląskich i górnośląskich* (Acta Universitatis Wratislaviensis, 2222. Historia 142), Wrocław 2000; W. Dominiak, *Ostatni władca...*, s. 193–199.

¹³ E. Wólkiewicz, *Stan badań nad średniowiecznymi dziejami klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego, Historia” 1998, z. 35, s. 23–35; A. Póbobóg-Lenartowicz, *Jeszcze o początkach klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego, Historia” 1998, z. 35, s. 7–22; też, *Konwent w Opolu na tle działalności dominikanów śląskich*, [w:] *Dominikanie. Gdańsk – Polska – Europa*, red. D.A. Dekański, A. Gołębniak, M. Grubka OP, Gdańsk-Pelplin 2003, s. 117–118.

¹⁴ Taż, *Książęta opolscy wobec klasztoru franciszkanów w Opolu*, [w:] *Kościół a państwo – wzajemne inspiracje i rywalizacja, w dziejach, źródłach, studiach nad przeszłością*, red. M. Stawski, Warszawa 2008; też, *Książęta opolscy a klasztor dominikanów w Opolu*, [w:] *Św. Jacek Odrowąż i dominikanie na Śląsku*, red. A. Barciak, Katowice 2008, s. 124–134.

dekadzie XIII w.¹⁵ W XIV w. sytuacja się o tyle zmieniła, że mamy już do czynienia z wyodrębnionym – w wyniku podziału Górnego Śląska pomiędzy synów Władysława I – księstwem opolskim¹⁶. Rozrost dynastii opolskiej w tym wieku powoduje, że już nie tylko okoliczne miasta wchodzące w skład księstwa stają się siedzibami władców (takie jak Strzelce Opolskie, Niemodlin czy Głogówek), ale i samo Opole zostaje podzielone na części i rządzi w nich przynajmniej dwóch książąt (w następnym wieku nawet więcej). To z pewnością przyczyni się do wzrostu liczebności osób związanych z dworem książęcym, a tym samym do wzrostu ilościowej elity książęcej.

No i wreszcie trzecie środowisko – miejskie, które ukształtowało się w XIII w., począwszy od rozwiązań prawnoustrojowych Kazimierza I¹⁷ i jego syna Władysława¹⁸, a na działalności Bolka II¹⁹ skończywszy. W połowie XIII wieku pojawił się w źródłach pierwszy wójt opolski²⁰, u schyłku tego wieku wśród świadków dokumentów po raz pierwszy spotykamy przedstawicieli opolskiego mieszczaństwa²¹, załóżek rady miejskiej pojawi się dopiero w II połowie XIV wieku. Z interesującego nas tu punktu widzenia – przynajmniej na pozór – będzie to więc grupa mająca najmniejszy wpływ na władzę i kształtowanie postaw społecznych.

Opierając się na wykazach D. Veldtrupa, możemy przyjąć, że grupa osób zaliczonych przeze mnie do elity Opola w XIV wieku liczyła około 250 osób, co stanowi mniej więcej 10% ogólnej liczby mieszkańców (W. Dziewulski szacuje ją na 2300–2500 osób²²).

Zacznijmy więc od grupy najliczniejszej i z pewnością – z naszego współczesnego punktu widzenia – najbardziej elitarnej. Myślę tu o środowisku kościelnym. W sumie duchowni stanowili prawie 70% wyżej wspomnianych osób (około 160)²³. Liczba ta wynika nie tylko z olbrzymiego wpływu Kościoła na ówczesne życie społeczno-polityczne, ale z najlepszego opracowania właśnie tej grupy społecznej (a to z kolei związane jest z liczbą zachowanych źródeł – w końcu to oni byli w głównej mierze ich twórcami).

¹⁵ Szerzej na ten temat zob. *Jak powstawało Opole? Miasto i jego książęta*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2006.

¹⁶ W. Dominiak, *Ostatni władca...*, s. 277–282.

¹⁷ M. L. Wójcik, *Dokumenty prawa niemieckiego książąt opolskich do połowy XIII wieku. Czy istniał przywilej lokacyjny Opola sprzed 1217 roku?*, [w:] *Miasto czyni wolnym. W 790. rocznicę lokacji Opola*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2008, s. 59–74.

¹⁸ W. Dominiak, *Średniowieczne lokacje Opola*, [w:] *Miasto czyni wolnym...*, s. 75–84; tenże, *Ostatni władca...*, s. 165–175.

¹⁹ A. Pobóg-Lenartowicz, *Pod panowaniem Piastów (ok. 985–1532). Opole jako miasto samorządne*, [w:] *Opole. Dzieje i tradycja...*, s. 46–50.

²⁰ W 1258 r., Mikołaj, syn Wolframa, zob. SUB, t. III, nr 269.

²¹ Są to: Gisilherus, Zygrynus, Wasmund i Trirer. Pojawia się na dokumentach Bolesława I opolskiego z 1297 r., SUB, t. VI, nr 329.

²² W. Dziewulski, *Miasto lokacyjne w Opolu w XIII–XV wieku*, „*Studia Śląskie*” 1958, n.s. t. 1, s. 61.

²³ Wszystkie przytaczane w niniejszym artykule dane oparte są na wykazach D. Veldtrupa, *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns...* (zob. wyżej przyp. 3).

Największym skupiskiem było środowisko kolegiaty opolskiej, która w XIV wieku posiadała 12 prebend²⁴. Wśród nich były cztery prałatury: prepozyt, dziekan, archidiacon oraz kustosz. Skład kapituły uzupełniali szeregowi kanonicy, ponadto wikarzy oraz altaryści.

Niestety, z powodu braku pogłębionych badań prozopograficznych dotyczących Górnego Śląska, trudno jest jednoznacznie określić pochodzenie zarówno społeczne, jak i terytorialne duchownych związanych z opolską kolegiatą. Jeśli chodzi o osoby sprawujące najwyższe godności w kapitule, należy powiedzieć, że i tak jesteśmy w najlepszej sytuacji, gdyż na liczbę 17 znanych prałatów z XIV wieku, w stosunku do 12 możemy z dużym prawdopodobieństwem określić ich pochodzenie. I tak 7 z nich pochodziło z Dolnego Śląska²⁵, w tym część z bliskiego Opolu księstwa nysko-otmuchowskiego²⁶, 3 z Górnego Śląska²⁷, 1 prawdopodobnie z Wielkopolski²⁸, 2 z Włoch²⁹, po 1 z Czech³⁰, Rzeszy³¹, Burgundii³², Aragonii³³ i Anglii³⁴. Z tym, że tylko 1 z nich, prepozyt Piotr, pisał się z Opolą, choć i to nie do końca jest prawdą, był bowiem synem... burmistrza Brzegu³⁵. Za najbardziej górnośląskiego przedstawiciela duchowieństwa kolegiackiego należy uznać Radława, kustosza opolskiego,

---

²⁴ Kolegiata ufundowana została z 9 prebendami (4 prałatury i 5 kanonii), w 1268 r. doszła dziesiąta prebenda z fundacji biskupa wrocławskiego Tomasza I (kanonicka), a w 1295 r. książę Bolko I ufundował uposażenie dla jedenastego kanonika. W 1531 r. kapituła opolska liczyła 15 prebend, ale trudno ustalić czas i osoby fundatorów tych czterech ostatnich, R. Nieszwiec, *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Opolu do końca XV wieku*, [w:] *Milennium Kościoła na Śląsku*, red. J. Kopiec, Opole 2000, s. 74–77.

²⁵ Byli to: Bogusław z Wołowa, Jakub Stuebe, Szymon Gallici, Andrzej Wiesenburg, Mikołaj Fuleschussel, Jan Martini, Mikołaj Mroczkonis, zob. D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 27–87 (odpowiednie biografie).

²⁶ Przykładem jest tu z pewnością Mikołaj Fuleschussel, pochodzący ze znanej rodziny nyskiej. Protoplastą rodu był Witigo, pozostający na służbie u biskupa wrocławskiego Wawrzyńca. Wśród członków tego rodu spotykamy wielu duchownych, a Bertold Fuleschussel był fundatorem kapituły kolegiackiej św. Mikołaja w Otmuchowie, E. Wólkiewicz, *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Otmuchowie. Dzieje – organizacja – skład osobowy (1386–1477)*, Opole 2004, s. 55–68.

²⁷ Piotr z Opolą, Heinczko de Massow, Radslaus.

²⁸ Mikołaj, syn Wacława, otrzymał godność prepozyta w 1323 r. od papieża Jana XXII jako prowizję papieską, był także kanonikiem gnieźnieńskim, J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitarnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 2, Gniezno 1883, s. 630. Sprawował tę godność najdłużej z wszystkich średniowiecznych prepozytów opolskich – w sumie 33 lata, R. Nieszwiec, *Z dziejów kapituły...*, s. 84.

²⁹ Arnold de Villamuro i Piotr Corsinus.

³⁰ Był nim Slavata, prezbiter ołomuniecki, pochodzący z miejscowości Písek w Czechach, D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 50.

³¹ Konrad v. Kaufungen – był także kanonikiem wyszehradzkim i wrocławskim. Jego rodzina pochodziła albo z Miśni, albo z okolic Złotoryi (tamże, s. 33).

³² Andruinus de Roche (tamże, s. 60).

³³ Mikołaj Rosselini (tamże, s. 70).

³⁴ Szymon de Langham (tamże, s. 73).

³⁵ Tamże, s. 34.

wywodzącego się z wpływowej opolskiej rodziny, pochodzącej od pierwszego znanego kasztelana opolskiego Zbrośława ze Śmicza³⁶. Trzeba jednak dodać, że rodzina ta miała także swe posiadłości na Dolnym Śląsku³⁷.

Jeśli chodzi o pochodzenie społeczne, to 4 osoby możemy zaliczyć do stanu rycerskiego³⁸, 3 do mieszczańskigo³⁹, w stosunku do pozostałych nie mamy potwierdzonych źródłowo danych. Mówiąc o wykształceniu, należy zaznaczyć, że mamy dowody na to, że studia podejmowało 2 z nich⁴⁰, 2 było profesorami⁴¹, a 3 tytułowało się magistrami⁴². Wbrew pozorom jest to wynik bardzo przyzwoity. Według badań E. Wólkiewicz odsetek osób wykształconych wśród członków opolskiej kapituły był wyższy niż w pozostałych kapitułach górnośląskich⁴³.

Najciekawszą grupę – zwłaszcza z naszego punktu widzenia – stanowią opolscy archidiakoni. W sumie zachowały się wiadomości o 14 osobach piastujących tę godność w XIV wieku⁴⁴. Są wśród nich osoby wybitne: kardynałowie, biskupi, opaci, profesorowie. Warto tu wspomnieć zwłaszcza o archidiakonach opolskich piastujących tę funkcję w II połowie XIV wieku. Mamy tu pochodzącego z Włoch Arnolda de Villamuro, kanonika przy katedrze św. Wita w Pradze, który uzyskał kanonię opolską z nadania papieża Klemensa VI⁴⁵, Mikołaja Rosseliniego, przeora prowincji premonstratensów z Aragonii, profesora dominikanów i premonstratensów⁴⁶, Andruinusa de Roche, Burgundczyka, opata i profesora z Cluny⁴⁷, Szymona de Langham, opata

³⁶ Tamże, s. 85–86; na temat rodziny, M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy...*, s. 59–61 oraz tab. 13.

³⁷ Brat Zbrośława – Bogusław był kasztelanem Ryczyna, tamże, s. 74–76.

³⁸ Będą to: dziekan opolski Szymon Gallici, ze znanej rodziny Gallici piszącej się z Marszowic koło Oławy, syn rycerza Henzca z Marszowic (D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 49–50; kustosz Radslaus spokrewniony ze Zbrośławem, właścicielem dóbr koło Strzelec Opolskich (tamże, s. 85–86) i kustosz Mikołaj Mroczkonis, spokrewniony z Szymonem Gallici, syn Mroczka z Marszowic (tamże, s. 83–84).

³⁹ Z pewnością byli to: Piotr z Opola (jego ojciec był burmistrzem Brzegu, tamże, s. 34–35), Jakub Steube (jego rodzina pochodziła z Legnicy, w połowie XIV wieku przeniosła się do Wrocławia, był synem rajcy wrocławskiego Macieja, tamże, s. 31–32) i wspomniany powyżej Mikołaj Fulleschussel (zob. wyżej przyp. 26).

⁴⁰ Studentami byli: Slavata i Jan Pakoslai (studiował w Padwie).

⁴¹ Mikołaj Rosselini wykładał u dominikanów, a Andruinus de Roche – u benedyktynów w Cluny.

⁴² Prepozyci: Piotr z Opola (*magister in artibus*), Jakub Stuebe oraz dziekan Mikołaj.

⁴³ E. Wólkiewicz, *Wykształcenie akademickie prałatów i kanoników kapituł kolegiackich w XV wieku (Opole–Głogówek–Otmuchów/ Nysa)*, [w:] *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku*, red. A. Barciak, Katowice 2002, s. 263–279.

⁴⁴ Byli to, w kolejności chronologicznej: Jan, Kristan, Andrzej v. Wiesenburg, Jan, Mikołaj Fulleschussel, Arnold de Villamuro, Mikołaj Rosseli, Andruinus de Roche, Jan Rzeszowski, Sięgniew z Gręboszowa, Szymon de Langham, Piotr Corsinus, Rajnold Brancatius, Jakub Steube (D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 59–75).

⁴⁵ Tamże, s. 60.

⁴⁶ Tamże, s. 70.

⁴⁷ Tamże, s. 60.

Westminsteru, biskupa Ely, arcybiskupa Cantenbury⁴⁸ oraz Piotra Corsinusa, ze znanej rodziny Corsini, biskupa Florencji i Porto⁴⁹. Gdyby którykolwiek z nich choć raz był w Opolu, wówczas nasze wyobrażenie o elicie tego miasta na pewno uległoby zmianie. Niestety, jak to zwykle bywało w tamtym okresie, najczęściej godności tego typu stanowiły powód do dumy oraz znaczące uzupełnienie dochodów osób, które je otrzymywały, same zaś zadania były wykonywane na miejscu przez wyznaczonych zastępców⁵⁰. W późniejszym czasie wprowadzono więc obowiązek rezydencji prałatów⁵¹.

Listę archidiaconów opolskich z tego okresu dopełniają interesujący nas tu zwłaszcza dwaj duchowni związani z Małopolską, to jest Jan, syn Pakosława, oraz Sięgniew z Gręboszowa, syn Włosta (Senegnus Wlostegi). Pierwszy z nich, Jan, był synem Jana Rzeszowskiego, herbu Półkozic, rycerza, dyplomaty i współpracownika Kazimierza Wielkiego. Jan, wówczas student prawa kanonicznego w Padwie, kanonię opolską zawdzięczał ojcu, który, będąc w 1363 r. w Awinionie jako poseł króla Kazimierza, uzyskał dla niego ekspektatywę na archidiaconat opolski, mimo iż nie miał wówczas wymaganego wieku 28 lat⁵². Rok później (1364 r.), podczas kolejnego pobytu ojca w Awinionie, Jan otrzymał prowizję na kanonię wiślicką w zamian za rezygnację z archidiaconatu opolskiego, nie doszło jednak do zamiany. Dopiero około 1368 r. zamienił tę godność na urząd prepozyta kościoła św. Michała w Krakowie ze swym współrodowcem Sięgniewem z Gręboszowa⁵³. Zamianę tę potwierdził papież Urban V 21.08.1370 r., udzielając mu ponownej dyspensy z powodu zbyt młodego wieku (nie miał wówczas wymaganego do kapłaństwa 25 lat)⁵⁴. Rolę publiczną Jan zaczął odgrywać dopiero w wieku około 60 lat. Związane to było z odnowieniem Uniwersytetu Krakowskiego. W 1405 r. pełnił godność rektora Uniwersytetu Krakowskiego⁵⁵, a w 1412 r. otrzymał prezentę na urząd arcybiskupa halickiego. Czekał na objęcie urzędu aż do czasu przeniesienia stolicy biskupstwa z Halicza do Lwowa⁵⁶. Zmarł w 1436 r. Jego następcą na stanowisku archidiacona – prawdopodobnie także z poparcia Kazimierza Wielkiego – został wspomniany już Sięgniew z Gręboszowa. Był synem Włosta, herbu Półkozic, wywodził się z ziemi sandomierskiej. Studiował prawo kanoniczne na uniwersytecie w Bolonii. Pełnił szereg misji dyplomatycznych

⁴⁸ Tamże, s. 73–74.

⁴⁹ Tamże, s. 71–72.

⁵⁰ Z początkiem XIV wieku funkcje nieobecnych archidiaconów przejmował dziekan, R. Nieszwiec, *Z dziejów kapituły...*, s. 84.

⁵¹ Tamże, s. 86.

⁵² J. Kurtyka, „*Senex ambulans*”. *Arcybiskup krakowski Jan Rzeszowski (1345/46–1436)*, „*Nasza Przeszłość*” 1992, t. 77, s. 57–58; L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy wiślicy w okresie średniowiecza*, Lublin 2004, s. 161.

⁵³ J. Kurtyka, „*Senex ambulans*”..., s. 59–69. Według L. Poniewozika, *Prałaci i kanonicy wiślicy...*, nie objął urzędu archidiacona opolskiego. Inaczej D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 65–66.

⁵⁴ J. Kurtyka, „*Senex ambulans*”..., s. 60.

⁵⁵ K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004, s. 43–44.

⁵⁶ J. Kurtyka, „*Senex ambulans*”..., s. 62, 65–66; L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy wiślicy...*, s. 161–162.

z ramienia Kazimierza Wielkiego. Był uczestnikiem rokowań z Krzyżakami (w Inowrocławiu w 1337 r.), z Czechami (w Pradze w 1341 r.), z langrafem heskim (w Poznaniu w 1341 r.), posłem króla do Awinionu (1357 r.) i prawdopodobnie do Pragi (1360). W latach 1333–1343 pełnił urząd podkanclerzego dworu. Pełnił też szereg urzędów kościelnych: był prepozytem kościoła św. Michała w Krakowie (w latach 1333–1368), kanonikiem krakowskim (1334–1372), kapelanem cesarza Karola IV (1360 r.)⁵⁷. Godność archidiacona opolskiego pełnił w latach 1368/70–1372⁵⁸. Sięgniew z Gręboszowa zmarł 6.11.1372 r.

Godność archidiaconów opolskich pełniło także 2 przedstawiciele znanych rodów dolnośląskich: Andrzej Wiesenburg⁵⁹ i Mikołaj Fulleschussel z Nysy⁶⁰. Ta ostatnia rodzina była szczególnie zasłużona dla Kościoła, dość wspomnieć, że jeden z członków rodu – Bertold – był fundatorem kolegiaty w Otmuchowie⁶¹. Całość dopełniają 4 osoby, o których niewiele możemy powiedzieć (dysponujemy tylko ich imionami), ale warto wspomnieć, że przynajmniej jeden z nich brał czynny udział w wydarzeniach na terenie Opola – mam tu na myśli Kristana, który był obecny przy poświęceniu kaplicy zamkowej w 1307 r.⁶² W ostatniej grupie prałatów, to jest kustoszy, widać powiązania z dworem książęcym. Pełnią oni też najczęściej godności proboszczów miejscowych parafii⁶³.

Jeśli chodzi o kanoników opolskich, to dla interesującego nas tu stulecia D. Veldtrup wymienia ich aż 78⁶⁴. Większość zidentyfikowanych (26) pochodziło wciąż z Dolnego Śląska, ale wyraźnie wzrasta liczba pochodzących z Górnego Śląska (17). Prawdopodobnie 7 kanoników mogło być związanych z Małopolską, 6 z Wielkopolską, 8 zaś było pochodzenia obcego (z tego 2 z Czech, 2 z Włoch, 2 z terenów Rzeszy, 1 z Węgier, 1 z Francji). Zmienia się tu, co zrozumiałe, proporcja osób pochodzenia rycerskiego w stosunku do mieszczan. Wśród zidentyfikowanych kanoników 19 miało mieszczańskie pochodzenie, a tylko 12 udowodnione pochodzenie rycerskie (szlacheckie). Trzeba jednak zaznaczyć, że o pochodzeniu prawie połowy z kanoników (40) nie możemy nic powiedzieć⁶⁵. Istnieje małe prawdopodobieństwo, że pewna część z nich pochodziła ze stanu chłopskiego.

W tej grupie wzrasta liczba osób posiadających wykształcenie lub przynajmniej podejmujących studia, co nie dziwi, bo zwłaszcza dla przedstawicieli z niższych

⁵⁷ Na temat Sięgniewa zob. zwłaszcza: K. Ożóg, *Intelektualiści w służbie Królestwa Polskiego 1306–1382*, Kraków 1995, w wielu miejscach i s. 141 (biogram 69); S. Szczur, *Sięgniew z Gręboszowa*, [w:] PSB, t. 37, 1996–1997, s. 393–395; M.D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382)*, Kraków 1996, s. 124–125; A. Marzec, *Urzędnicy małopolscy w otoczeniu Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego*, Kraków 2006, według indeksu.

⁵⁸ K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 141; D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 73.

⁵⁹ Tamże, s. 59.

⁶⁰ Tamże, s. 68–69.

⁶¹ E. Wólkiewicz, *Kolegiata św. Mikołaja w Otmuchowie...*, s. 55–68.

⁶² *Regesten zur schlesischen Geschichte*, [w:] CDS, t. 16, nr 2945, 2947; D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 62.

⁶³ R. Nieszwiec, *Z dziejów kapituły...*, s. 86.

⁶⁴ D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 88–169.

⁶⁵ Tamże.

grup społecznych była to wtedy jedyna droga do awansu społecznego. W sumie jest ich 14 (co stanowi prawie 20% ogółu)⁶⁶.

Warto zatrzymać się chwilę na duchownych związanych z Małopolską. Najbardziej znanym był Florian Mokrzycki⁶⁷. Pochodził z rodu Jelitów, jego ojciec Piotr był kasztelanem sandomierskim⁶⁸. Studiował prawo kanoniczne w Padwie⁶⁹. Był bliskim współpracownikiem króla Kazimierza Wielkiego, z jego ramienia uczestniczył w poselstwie do Budy w 1355 r. W latach 1339–1366 był kanclerzem łęczyckim, po śmierci Kazimierza Wielkiego został doradcą Ludwika Węgierskiego i Elżbiety Łokietkówny. Wchodził w skład małopolskiego sądu restytucyjnego⁷⁰. Pełnił też szereg godności kościelnych: był kanonikiem wiślickim (w latach 1334–1344) i krakowskim (1352–1357), proboszczem kościoła św. Stefana w Krakowie, w końcu w latach 1367–1380 biskupem krakowskim⁷¹. Ponadto pełnił urząd kustosza sandomierskiego, kanonika krakowskiego, prepozyta łęczyckiego i krakowskiego, kanonika poznańskiego i gnieźnieńskiego⁷². Zmarł 6.02.1380 r. Większość godności zawdzięczał wstawiennictwu Kazimierza Wielkiego, na pewno Kazimierz prosił papieża o kanonię wrocławską dla Floriana, możliwe, że również o opolską, na której Florian jest potwierdzony w 1344 r.⁷³

Kolejnym kanonikiem opolskim był Otto, syn Pakosława, kasztelana krakowskiego, zwany z Mstyczowa, herbu Lis⁷⁴. Podobnie jak jego poprzednik studiował prawo kanoniczne na uniwersytecie w Padwie⁷⁵. Był także kanonikiem krakowskim (w latach 1321–1366), sandomierskim (1325–1327), gnieźnieńskim (1342 r.), poznańskim (1352 r.), kantorem sandomierskim (1328–1353/54), prepozytem skalbmierskim (1354–1357) i gnieźnieńskim (1357–1366), archidiaconem krakowskim (1366)⁷⁶. Jako kanonik opolski potwierdzony w 1325 r.⁷⁷, choć według niektórych

---

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Z. Budkowa, *Mokrzycki Florian*, [w:] PSB, t. 21, 1976, s. 600–602; M. Kowalski, *Prałaci...*, s. 67–68; K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 130 (biogram nr 13), A. Marzec, *Urządnicy...*, według indeksu.

⁶⁸ K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 130; L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy wiśliccy...*, s. 132.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 130.

⁷¹ Z. Budkowa, *Mokrzycki Florian...*, s. 600–602.

⁷² L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy wiśliccy...*, s. 132–133.

⁷³ D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 120–121. Zamienił ją właśnie na kanonię opolską, L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy wiśliccy...* Nic na ten temat nie wspomina K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 130.

⁷⁴ J. Wiśniewski, *Katalog prałatów, kanoników sandomierskich od 1186–1926*, Radom 1926, s. 228; J. Bieniak, *Otto z Mstyczowa h. Lis*, [w:] PSB, t. 24, 1979, s. 633–634; M. Kowalski, *Prałaci...*, s. 112–113; K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 139 (biogram nr 59), A. Marzec, *Urządnicy...*, według indeksu.

⁷⁵ K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 139; L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy sandomierscy w okresie średniowiecza*, Toruń 2004, s. 279.

⁷⁶ K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 139; L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy sandomierscy...*, s. 279–280.

⁷⁷ D. Veldtrup *Prosopographische Studien...*, s. 156.

badaczy nie objął tego beneficjum⁷⁸. Był on także kanclerzem wielkopolskim, jak pisze J. Wiśniewski „wytrawnym politykiem, człowiekiem wielkiej pracy i rzetelności”⁷⁹. Z ramienia króla w 1335 r. uczestniczył w rokowaniach z Brandenburgią, w 1337 r. z zakonem krzyżackim, a w 1341 r. z langrafem heskim⁸⁰. Według J. Wiśniewskiego był także kanonikiem wrocławskim i kantorem sandomierskim⁸¹.

Kolejnym Małopolaninem był Dominik, syn Jana z Krakowa, także kanonik krakowski i opatowski, w Opolu potwierdzony w latach 1328–1336⁸². W przypadku następnych trzech widzimy ich związki z ziemią krakowską. I tak Piotr, syn Tomasza de Tansina⁸³, kanonik sandomierski, otrzymał kanonię opolską na prośbę króla Kazimierza Wielkiego (w 1356 r.)⁸⁴. Inny kanonik, Paszko, w źródłach określany jest jako krewny biskupa Nankera⁸⁵. Współpracownikiem biskupa jest też Mikołaj Czarnota, kanonik opolski, potwierdzony na kanonii opolskiej w latach 1333–1335⁸⁶. Jeden z kanoników, Grzegorz, syn Mikołaja de Hehel, zawdzięczał tę godność prośbie króla Władysława Łokietka (1326 r.)⁸⁷.

Podsumowując analizę tego środowiska, warto dodać, że większość z nich łączyła godności w kapitule opolskiej z innymi tego typu urządzeniami na terenie Śląska. Niektórzy z nich byli prawdziwymi „łowcami prebend”. Przykładem niech będzie tu Jan Borsnicz, kanonik opolski, który w 1397 r. był posiadaczem 10 prebend⁸⁸.

Niestety, niewiele możemy powiedzieć na temat sytuacji w obu opolskich klasztorach, ponieważ żaden z nich nie doczekał się swojego opracowania. W I połowie XIV wieku większym poparciem miejscowych książąt cieszył się klasztor franciszkanów, w II połowie tego wieku szczególnego poparcia ze strony księcia Władysława Opolczyka doczekali się dominikanie⁸⁹. Z tego okresu (1383 r.) znamy pierwszego uchwytnego w źródłach lektora dominikanów opolskich Jana Moceczko⁹⁰, co oczywiście oznacza, że w Opolu, tak jak i w innych konwentach dominikańskich, funkcjonowała szkoła wewnętrzna na poziomie podstawowym. Niestety, nie sposób udowodnić źródłowo obecności i działalności w Opolu najbardziej znanego kaznodziei dominikańskiego tamtego czasu, jakim był Peregryn z Opola⁹¹. Wiemy, że na pewno

⁷⁸ Tak K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 139 i L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy sandomierscy...*, s. 280.

⁷⁹ J. Wiśniewski, *Katalog prałatów, kanoników...*, s. 228–229.

⁸⁰ K. Ożóg, *Intelektualiści...*, s. 139.

⁸¹ J. Wiśniewski, *Katalog prałatów, kanoników...*, 228–229.

⁸² D. Veldtrup *Prosopographische Studien...*, s. 120.

⁸³ L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy sandomierscy...*, s. 291 uważa, że chodzi tu o Cieszyn.

⁸⁴ D. Veldtrup *Prosopographische Studien...*, s. 159. L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy sandomierscy...*, uważa, że nie objął tego beneficjum.

⁸⁵ D. Veldtrup *Prosopographische Studien...*, s. 156–157.

⁸⁶ Tamże, s. 151.

⁸⁷ Tamże, s. 123.

⁸⁸ R. Nieszwiec, *Z dziejów kapituły...*, s. 87.

⁸⁹ Zob. moje rozważania wyżej, przyp. 14 i odpowiadający mu tekst.

⁹⁰ Informację tę otrzymałam od dra Tomasza Gałuszki OP, za co serdecznie dziękuję.

⁹¹ Na temat samego Peregryna i jego twórczości zob. artykuły w zbiorze: *Święty Jacek i dziedzictwo dominikańskie*, red. E. Mateja, A. Pobóg-Lenartowicz, M. Rowińska-Szczepaniak, Opole 2008, s. 91–152.

przebywał w Raciborzu i Wrocławiu. Ponieważ do dnia dzisiejszego nie przetrwał księgozbiór dominikanów opolskich, nie możemy nic powiedzieć na temat recepcji jego kazań wśród społeczności Opola⁹². Nie sposób natomiast przecenić wpływu obu zakonów na postawy społeczne miejscowej ludności. Warto tu wspomnieć o wypracowanej w tym czasie w klasztorze dominikanów legendzie o pobycie w Opolu św. Wojciecha, który wkrótce stał się patronem miasta⁹³.

Jeśli chodzi o środowisko książęce, to tworzyli je urzędnicy administracji lokalnej, urzędnicy dworscy oraz personel kancelaryjny. W sumie jeśli zaliczymy do elity także notariuszy, pisarzy i kapelanów książęcych, to otrzymamy grupę liczącą około 70 osób (niektórzy z nich pełnili różne funkcje lub też funkcje podwójne)⁹⁴. To oczywiste, że wszyscy oni zawdzięczali swe urzędy dobrym notowaniom u książąt opolskich. Szczegółowe omówienie tej grupy wymaga dalszych badań, dla II połowy XIV wieku w przypadku Władysława Opolczyka zostało to już zrobione przez wspomnianego tu Jerzego Sperkę⁹⁵. Skoncentruję się bardziej na otoczeniu obu Bolków – II i III. Są wśród nich zarówno przedstawiciele tych rodzin, które od XIII wieku związane były z dworem opolskim, jak i ci, którzy dopiero w tym wieku rozpoczęli marsz ku wielkim dochodom i zaszczytom. Najlepszym przykładem tych ostatnich jest z pewnością Beldo, protoplasta rodu Pruszkowskich, który swą karierę rozpoczął jeszcze na dworze Bolesława I, a kontynuował na dworze jego syna, Bolka II, jako podłowczy, kanclerz, dochodząc do stanowiska sędziego dworskiego⁹⁶. W większości przypadków są to przedstawiciele miejscowego rycerstwa. Wielu z nich, podobnie jak Beldo, przechodzili przez różne szczeble książęcej kariery. W tej grupie, jak w żadnej innej, widać wyraźnie powiązania rodzinne, te same stanowiska piastują kolejni przedstawiciele poszczególnych rodów. Przykładem może tu być rodzina de Campa, wywodząca się z Kępy pod Opolem. Jest to rodzina szlachecka, na służbie książąt opolskich poświadczona od połowy XIV wieku. Jakusz z Kępy (de Campa) był starostą księcia Bolesława III⁹⁷, jego syn Nasiębor (Nassimbor) objął tę funkcję w 1389 r. za rządów księcia Bolka IV⁹⁸, z kolei jego syn Henryk został na początku XV wieku dziekanem opolskim⁹⁹. Za kolejny przykład mogą służyć przedstawiciele rodziny z Granowca¹⁰⁰ lub – jak chce J. Sperka – z Gronowic (de Granowicz)¹⁰¹. Do największych godności doszedł Bernard,

⁹² A. Pobóg-Lenartowicz, *Recepcja kazań Peregryna z Opola w klasztorach śląskich w świetle zachowanych zbiorów bibliotecznych*, [w:] tamże, s. 115–124.

⁹³ A. Pobóg-Lenartowicz, *Zaginiona średniowieczna kronika dominikanów opolskich*, „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*” 2011, t. 31, s. 323–331.

⁹⁴ Ich wykaz podaje D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 388–490.

⁹⁵ Zob. wyżej przyp. 10.

⁹⁶ D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 388–389.

⁹⁷ Poświadczą to dokument z 1363 r., *Registrum St. Wenceslai*, CDS, t. VI, s. 30.

⁹⁸ D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 415.

⁹⁹ W latach 1422–1428, tamże, s. 45. Inny przedstawiciel tego rodu był także kanonikiem kolegiaty św. Bartłomieja w Głogówku, zob. E. Wólkiewicz, *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja w Głogówku (1379–1500)*, Opole 2005, s. 63–64.

¹⁰⁰ Jako miejscowość położoną w okręgu legnickim identyfikuje ją E. Wólkiewicz, tamże, s. 71–72, jak i D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 466–467.

¹⁰¹ J. Sperka, *Otoczenie...*, s. 192, uważa, że chodzi tu o Gronowice koło Olesna, należące do władztwa Władysława Opolczyka.

student uniwersytetu praskiego, kanclerz i kapelan księcia Władysława Opolczyka. Z ramienia księcia brał udział w rozmowach z krzyżakami w sprawie zastawu ziemi dobrzyńskiej. Był także zaufanym Bolka IV. Dzięki wsparciu książąt opolskich otrzymał parafię w Chrząszczycach, następnie kanonię w Opolu i kanonię w Głogówku¹⁰². Jego krewnymi byli: Henryk – burgrabia opolski¹⁰³, oraz Tomasz, wikariusz w kolegiacie opolskiej¹⁰⁴. Część urzędników przemieszcza się na dwory kolejnych książąt górnośląskich (raciborskich, niemodlińskich) – nie wiadomo, czy z powodu chęci dalszego awansu, czy posiadanych kompetencji¹⁰⁵.

Władysław Opolczyk oparł się w swych rządach na wąskim gronie współpracowników. Większość z nich wywodziła się z księstwa opolskiego. Byli to przede wszystkim panowie z Groszowic: Witek, starosta opolsko-wieluński, jego syn Stanimir – burgrabia brzeźnicki, podkomorzy wieluński, starosta prudnicki, synowie Stanimira (Stanimir, Grzegorz i Jasiek) oraz ich krewny Henryk – burgrabia opolski¹⁰⁶. Podobna sytuacja występowała w przypadku dolnośląskiej rodziny Schoffów (Schaffów), którzy od połowy XIV wieku posiadali dobra także w księstwie opolskim i ziemi wieluńskiej. Byli to: Jan Schoff, ochmistrz i marszałek księcia, Hanusch i Herman Schoff (ten ostatni posłował z ramienia księcia do krzyżaków) oraz Piotr Schoff¹⁰⁷.

Jeśli chodzi o kapelanów książęcych, to niektórzy z nich, zapewne dzięki wstawiennictwu książąt opolskich, awansowali później do grona kanoników opolskich, część z nich piastowała także godności proboszczów w okolicznych miejscowościach¹⁰⁸. Drogi awansu duchowieństwa świeckiego u boku księcia Władysława Opolczyka szczegółowo omówiła już E. Wólkiewicz¹⁰⁹. Z przeprowadzonych przez nią analiz wynika, że książę opierał się na wąskiej grupie dostojników, którzy niejednokrotnie posiadali po kilka prebend. Prebendy te stanowiły najlepsze wynagrodzenie dla

¹⁰² E. Wólkiewicz, tamże, s. 71–72; D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 466–467.

¹⁰³ D. Veldtrup, tamże, s. 406.

¹⁰⁴ Tamże, s. 200.

¹⁰⁵ Tak na przykład było w przypadku Dalbera, podsędka na dworze Bolesława I, obecnego także na dworze jego brata Mieszka raciborskiego, tamże, s. 389 oraz Ninogenusa, związanego z dworem książąt opolskich Bolesława I i II oraz księcia niemodlińskiego, także Bolesława, tamże, s. 391.

¹⁰⁶ J. Sperka, *Otoczenie...*, s. 59–60; J. Sperka, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330–8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012, s. 292–311.

¹⁰⁷ Tamże, s. 60.

¹⁰⁸ Dotyczy to zwłaszcza kanclerzy i kapelanów książęcych, takich jak wspomniany już powyżej Bernard z Granowca. Innym przykładem jest Mikołaj, syn Tyczka, kapelan Bolka III, wikariusz i subkantor w katedrze św. Jana we Wrocławiu, kanonik, a następnie prepozyt w kolegiacie w Głogówku, kanonik opolski (E. Wólkiewicz, *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja w Głogówku...*, s. 101–102). Podobnie Mikołaj z Marszowic, ze wspomnianej powyżej szlacheckiej rodziny Gallici, związany już z Bolkiem III opolskim, następnie na służbie u Władysława Opolczyka – był jego kapelanem podczas pobytu władcy na Rusi, a ponadto za wstawiennictwem księcia otrzymał kustodię opolską i kanonię głogówecką (E. Wólkiewicz, tamże, s. 81–82).

¹⁰⁹ E. Wólkiewicz, *Władysław Opolczyk a duchowieństwo świeckie*, [w:] *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2001, s. 103–114.

współpracowników i stronników księcia¹¹⁰. E. Wólkiewicz zalicza do nich: wspomnianego już powyżej Mikołaja, syna Tyczka, Jana Soraw oraz Mikołaja Schonchromera¹¹¹.

I wreszcie ostatnia grupa – mieszczan. Teoretycznie, patrząc z punktu widzenia interesującego nas tematu, powinna ona być omawiana w wyższej kolejności. Niestety, nie pozwala na to zachowany materiał źródłowy. Dla czternastowiecznego Opola zachowały się jedynie dwa spisy ławników (z 1353 i 1371 r.)¹¹² oraz szczytkowe spisy rady miejskiej: znany 2 rajców z 1387 r.¹¹³ oraz 4 rajców z 1393 r.¹¹⁴ Wprawdzie pierwsi mieszczanie pojawiają się w otoczeniu księcia opolskiego już w końcu XIII wieku¹¹⁵, jednak Opole było tym miastem, w którym władza dziedzicznego wójta utrzymywała się wyjątkowo długo, bo do początku XV wieku. Był to wynik silnej władzy książęcej, o co nie było trudno w tak niewielkim mieście jak Opole. Znany nam z 1390 r. wójt opolski był pochodzenia rycerskiego¹¹⁶. Jego uposażenie było dość znaczne (zwłaszcza jak na takie miasto jak Opole), składało się na nie: dom w Opolu z dworzyszczem (oczywiście wolny od podatku), folwark pod miastem, młyn, czynsze od kramów, sukienic, rzeźni miejskiej, ław mięsnych, ław chlebowych, aż 19 ław obuwnicznych, piernikarzy, rybaków, poza tym dwie wsie, 2 majątki ziemskie, młyn w Gosławicach, cło nad rzeką Błotnicą. Wójtostwo udało się wykupić dopiero na początku XV wieku¹¹⁷.

Dopiero w II połowie XIV wieku – także dzięki wsparciu książąt – prawdopodobnie Władysława Opolczyka – zaczęto budowę ratusza. Wśród wspomnianych rajców i ławników opolskich spotykamy sukienika¹¹⁸, kowala¹¹⁹, wytwórcę przędzy¹²⁰, krawca¹²¹ i złotnika¹²². Analiza składu rady i ławy miejskiej Opola dokonana przez D. Veldtrupa do połowy XVI wieku wskazuje, że miastem rządzili rzeźnicy i sukienicy¹²³. Wielu z nich było ze sobą spokrewnionych. Niestety, nie możemy takiej opinii wyrazić dla wieku XIV, mamy bowiem za mało danych.

Podsumowując nasze rozważania, możemy stwierdzić, że najliczniejszą grupę wpływów w czternastowiecznym Opolu stanowili duchowni. Przedstawiciele wyższego duchowieństwa wywodzili się w większości spoza Śląska, a nawet spoza granic Polski. Część z nich traktowała godności w Opolu jedynie jako źródło dodatkowych

¹¹⁰ Tamże, s. 104.

¹¹¹ Tamże, s. 111.

¹¹² D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 271.

¹¹³ Byli to Cuncze Hensil i Deydziwoygius, tamże, s. 314.

¹¹⁴ Hans Conrad, Cuncze Hensel, Johann Schaffer, Hans Kursner, tamże.

¹¹⁵ W 1297 r. w dokumencie księcia Bolesława I opolskiego wśród świadków znajdujemy mieszczan opolskich: Gysylchera, Zygnyna, Wasmunda i Trirera, SUB, t. VI, nr 329. W. Dziewulski, *Miasto lokacyjne...*, s. 34 upatruje w nich pierwszych członków rady miejskiej Opola.

¹¹⁶ Tamże, s. 63.

¹¹⁷ Tamże.

¹¹⁸ Był nim Tilusz, ławnik w 1353 r., D. Veldtrup, *Prosopographische Studien...*, s. 300.

¹¹⁹ Maciej – ławnik z 1371 r., tamże, s. 290.

¹²⁰ Franczko – ławnik także z 1371 r., tamże, s. 280.

¹²¹ Jan – rajca z 1404 r., tamże, s. 321.

¹²² Zygmunt, rajca w 1400 r., tamże, s. 325.

¹²³ Zob. spisy, tamże, s. 271–277 oraz s. 314–316.

dochodów i tytułów. Zarówno w ich przypadku, jak i innych grup wpływów, ich miejscem pochodzenia był Dolny Śląsk, ale – jeśli można tak powiedzieć – ten bliski Dolny Śląsk, a więc księstwo nysko-otmuchowskie, ziemia grodkowska i brzeska. Ta tendencja zauważalna była już w XIII wieku, w wieku XIV dysproporcje między rodami miejscowymi a dolnośląskimi wyraźnie się zmieniają na korzyść Górnoślązaków. W XIII wieku większość najważniejszych urzędów sprawowały osoby z zewnątrz: Gryfitowie, Pogorzele itp. Jeśli chodzi o Górny Śląsk, to ogólnie wywodzili się oni z terytoriów księstwa opolskiego, co rozumiało, gdyż przedstawiciele rodzin z innych części Górnego Śląska znajdowali swoje szanse na dworach pozostałych książąt górnośląskich. Można wskazać kilka rodzin, które były szczególnie aktywne w pozyskiwaniu godności i urzędów. Na pierwszym miejscu należy wymienić tu potomków Zbrostawa, pierwszego kasztelana opolskiego. Aż 4 przedstawiciele tej rodziny piastowało różne funkcje w czternastowiecznym Opolu. Byli to: Raclaw – kustosz opolski, kanonicy opolscy: Petzold v. Waldow, Jaśko z Ujzadu i Jan Waldow. Mamy 3 reprezentantów rodziny szlacheckiej Kampa, pochodzących z podopolskiej miejscowości o tej samej nazwie. Są to Jakusz z Kępy, starosta opolski, jego syn Nasiębor, także starosta opolski oraz syn tego ostatniego – Henryk, który był dziekanem opolskim. Z dworem książąt opolskich związali się od połowy XIV wieku. Mamy także po 2 przedstawiciele rodziny Tyczków (z tej rodziny wywodzi się pierwszy dziekan wydziału teologicznego w Krakowie – Jan Isner): Mikołaja i Maternusa – obaj byli kanonikami opolskimi, rodziny Granowicz (Hernryka i Bernarda – pierwszy był burgrabią książęcym, drugi – kanonikiem opolskim), rodziny de Borsnicz (Jana i Mikołaja) rodziny de Curia (Alberta i Henryka) oraz rodziny Gallici (Szymona i Mikołaja). Kariery zaczynają także przedstawiciele nowych rodów (takich jak wspomniani Pruszkowscy), coraz bardziej związanych z Opolem i okolicznymi miejscowościami. Opolanie dominują wśród niższego duchowieństwa kolegiackiego (wikarzy, altaryści) oraz niższego personelu książęcego. Coraz większy wpływ na rządy w mieście mają sami mieszczanie, ale czas rady miejskiej nadejdzie dopiero z początkiem wieku XV. Wszystkie te zagadnienia wymagają wszakże – jak już zostało powiedziane – dalszych pogłębionych studiów i opracowań.